

УДК 021.1:01(092)

Валентина Кононенко,завідувач науково-бібліографічного відділу
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
заслужений працівник культури України**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СКЛАДНИК
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ М. С. СЛОБОДЯНИКА**

У статті розкривається діяльність українського бібліотекознавця, бібліографознавця, документознавця М. С. Слободяника як наукового редактора, упорядника науково-допоміжних бібліографічних посібників, члена редколегій фахових періодичних видань.

Ключові слова: бібліографія, бібліографознавство, документознавство, фахова преса.

Широковідома фраза про те, що кожне дослідження починається з бібліографії, а закінчується ще більшою бібліографією, повною мірою стосується діяльності Михайла Семеновича Слободяника. Підтвердженням цих слів є його славнозвісна монографія «Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій» [1], а саме її бібліографічний супровід. Це ретельно підібрані, бібліографічно бездоганно представлені 684 джерела, з яких близько 150 – іноземними мовами. Такий розлогий список літератури є ґрунтовним бібліографічним посібником, в якому всебічно розкрито діяльність наукової книгозбірні. Не кожна наукова праця має таке потужне бібліографічне оснащення.

Скрізь, де працював М. С. Слободяник (НБУВ, ЦНСГБ УААН, КНУКіМ, НАКККіМ, НПБУ), які б теми не досліджував, він не залишав поза увагою питання бібліографії. В колі його інтересів були проблеми вдосконалення інформаційно-бібліографічного забезпечення діяльності наукових колективів; інтенсифікації методів викладання галузевої бібліографії на бібліотечних факультетах; раціонального бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів / користувачів та ін.

Михайло Семенович неодноразово зазначав, що із задоволенням займається бібліотекознавством та мріє створювати бібліографічні посібники. Спочатку він працював над науково-допоміжними

бібліографічними покажчиками як науковий редактор (за його науковою редакцією вийшли друком 17 видань).

У період роботи в Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці України М. С. Слободяник приділяв увагу історико-бібліографознавчому та бібліографічному забезпеченню розвитку аграрної науки в Україні. Він був першим науковим редактором добре відомих біобібліографічних серій «Академіки Української академії наук України», «Біобібліографія вчених-аграріїв України».

Під науковим керівництвом Михайла Семеновича в рамках програми «Історія аграрної науки і біографістика» створено бібліографічний посібник «Наукові праці Іванівської дослідно-селекційної станції (1901–1997)» [2], в якому підсумовано діяльність однієї з найстаріших дослідних станцій, що існувала протягом всього ХХ ст. Іншими словами, це – своєрідний бібліографічний портрет установи.

Особливу увагу привертає метабібліографічний покажчик, який подає відомості про «Бібліографічні покажчики сільськогосподарської тематики, підготовлені бібліотеками науково-дослідних установ УААН та сільськогосподарських вищих учбових закладів Мінагропрому України, 1969–1999» [3]. Облік і систематизація всього масиву бібліографічної продукції, виданої за 30 років, сприяє не тільки більш раціональному їх використанню, але й надає матеріали для аналізу діяльності науково-дослідних інститутів, дослідних станцій, сільськогосподарських ВНЗ. У покажчику детально розроблена структура, зручний науково-допоміжний апарат, та найбільше привертануть увагу додатки-таблиці, які всебічно розкривають науково-бібліографічну діяльність установ. Із них можна взяти відомості про кількісний склад, змістову структуру, про видову, типологічне, жанрове різноманіття бібліографічних об'єктів, про установи, які їх підготували. Такі бібліографічні праці з'являються нечасто.

Із 1971 р. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (колишня НПБУ) видає поточний бібліографічний покажчик «Бібліографія і бібліотекознавство України». Для більш зручного ретроспективного пошуку в 1999 р. було започатковано кумулятивне видання «Бібліотекознавство України». Перше, що зробив у 2008 р. М. С. Слободяник як науковий редактор, – запропонував нову назву покажчика, що точніше б розкривала його зміст, – «Бібліотечна справа і бібліотекознавство України» [4]. З цього, певною мірою знакового видання у творчій біографії Михайла Семеновича, почалась його співпраця з

молодою вченою, бібліографом-практиком Оленою Політовою. Вдалили тандем дав плідні результати. Спільно вони створили справжню бібліографічну монографію «Бібліотекознавство України (1991–2008)» [5]. О. Політова відчула всю складність роботи поруч з такою неординарною, творчою особистістю, як М. С. Слободяник: високі вимоги до відбору літератури, неодноразова зміна концепції і структури видання (навіть на етапі, коли роботу вже було пронумеровано). Та результат того вартий: 1748 джерел вичерпно презентують вітчизняну бібліотечну науку. Із 15 розділів 14 сформовано відповідно до напрямів наукових досліджень, що здійснюються в Україні. Показчик подає не тільки кількісну оцінку, – за його матеріалами можна вивчати інтенсивність і глибину розробки певної теми. В межах кожного розділу розташування не алфавітне чи хронологічне, як зазвичай. Документи згруповано у блоки за типологічним принципом: спочатку – відомості про монографії і підручники, далі – автореферати дисертацій, потім – навчально-методичні видання, методичні розробки, і на завершення – наукові статті. У деяких розділах представлено весь типологічний спектр видань, деякі – репрезентовано тільки науковими публікаціями. Тобто, можна визначити лакуни в науковому висвітленні теми, накреслити плани на майбутнє, враховуючи глибину розробки певної теми. Цей показник можна було б назвати «Українське бібліотекознавство – на зламі століть» (за назвою вступної оглядової статті, яку підготував М. С. Слободяник).

Не менш значимим став науково-допоміжний бібліографічний показник «Українське документознавство» [6], створений також разом з О. Політовою. Представлені в ньому матеріали розкривають теоретико-методологічні здобутки вітчизняних документознавців та широту проблематики їхніх наукових розвідок.

Михайло Семенович виступав у багатьох іпостасях: науковець, організатор, керівник, ініціатор багатьох наукових проєктів. Працездатність цієї людини була унікальною. Добре відома його діяльність як члена редколегій українських фахових журналів: «Бібліотечний вісник» (1994–1995), «Бібліотечна планета» (1998), «Агропромисловий комплекс України» та «Інформація і ринок» (1999), «Вісник Харківської державної академії культури» (1999–2014), «Вісник Книжкової палати» (1999–2015), «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» (2004–2013).

Та був у М. С. Слободяника один нездійснений задум. У роки становлення вітчизняної фахової преси в Україні він неодноразово

наголошував, що настав час для створення «Бібліографічного журналу», який би допоміг консолідувати бібліографічну спільноту, надавав сторінки для обговорення актуальних проблем, дискусійних питань тощо. Вчений пропонував свою допомогу у вирішенні організаційних питань, та ця пропозиція не отримала належної підтримки.

Історія науки не може обмежуватися вивченням розвитку ідей, – вважав Сергій Вавилов, – в однаковій мірі вона повинна торкатися живих людей, з їхніми особливостями, талантами, залежністю від соціальних умов, країни та епохи. Теорію, практику, а тепер вже й історію бібліотекознавства і бібліографії України неможливо уявити без такої особистості, як М. С. Слободяник. Його творчу, наукову діяльність відображено в кількох бібліографічних показниках, матеріали яких показують, що він ніколи не зупинявся, не спочивав на лаврах.

У бібліографічному показнику, що побачив світ у 1999 р. [7], вміщено інформацію про те, що з 1974-го до 1999 р. вийшли друком 116 праць М. С. Слободяника і 22 за його науковою редакцією. Крім того, в цей час він вів шість дисертантів.

Матеріали посібника, підготовленого у 2005 р. [8], свідчать, що з 1974-го до 2004 р. надруковано 149 праць М. С. Слободяника та 29 за його редакцією. Протягом цих років він керував вісьмома дисертаційними дослідженнями.

У посібнику за 2015 р. [9] зафіксовано 222 його праці, 52 – за його редакцією. В науковій школі дисертантами Михайла Семеновича в цей час розроблялося 17 тем.

Невідомо, чи читав Михайло Семенович статтю Василя Розанова «К всеобщему успокоению нервов» [10], та він би погодився зі словами відомого вченого: «Народ может не иметь великих поэтов или великих философов... Но чего он *не вправе* не иметь, – это превосходной библиографии...».

Список використаних джерел

1. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій. – Київ : Ред. журн. «Бібл. вісник», 1995. – 268 с.
2. Наукові праці Іванівської дослідно-селекційної станції (1901–1997) : наук.-допом. бібліогр. показч. : до 100-річчя Іванів. дослід.-селекц. ст. / УААН, ЦНСГБ, Ін-т цукр. буряків, Іванів. дослід.-селекц. ст. ; упоряд. : Г. В. Кулик та ін. ; наук. ред. М. С. Слободяник. – Суми : Обл. друк. : Козац. вал, 2000. – 66 с. : іл.

3. Бібліографічні покажчики сільськогосподарської літератури, підготовлені бібліотеками науково-дослідних установ УААН та сільськогосподарських вищих учбових закладів Мінагропрому України, 1969–1999 : ретросп. наук.-допом. бібліогр. покажч. / УААН, ЦНСГБ ; уклад. : Т. Ф. Дерлеменко і З. І. Варга ; наук. ред. М. С. Слободяник. – Київ, 1999. – 54 с.

4. Бібліотечна справа і бібліотекознавство (2001–2005) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НПБУ, ХДНБ ім. В. Г. Короленка ; упоряд. О. А. Політова ; наук. ред. М. С. Слободяник. – Київ, 2008. – 235 с.

5. Українське бібліотекознавство (1991–2008) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НПБУ ; уклад. : М. С. Слободяник, О. А. Політова ; наук. ред. і авт. вступ. ст. М. С. Слободяник. – Київ, 2010. – 168 с.

6. Українське документознавство (1991–2011) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НПБУ ; уклад. : М. С. Слободяник, О. А. Політова ; наук. ред. і авт. вступ. ст. М. С. Слободяник. – Київ, 2012. – 175 с.

7. Бібліотекознавець і бібліографознавець Михайло Семенович Слободяник : біобібліогр. покажч. / уклад. : Р. С. Жданова, О. Г. Кириленко. – Київ, 1999. – 39 с. – (Видатні діячі української книги).

8. Михайло Семенович Слободяник : біобібліогр. покажч. / Кн. палата України ім. І. Федорова ; уклад. М. Б. Проценко. – Київ, 2005. – 43 с.

9. Професор Слободяник Михайло Семенович (1949–2015) : біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1974–2015 рр. / НААН України, ННСГБ ; [уклад. : В. А. Вергунов та ін. ; наук. ред., авт. вступ. ст. В. А. Вергунов]. – Київ, 2015. – 147 с. : іл., портр. – (Серія «Біобібліографія діячів науки, освіти, культури України»; кн. 2).

10. *Розанов В. К* всеобщему успокоению нервов / В. Розанов // Новое время. – 1911. – 7 февр.

Valentyna Kononenko,

Head of the Scientific-Bibliographic Department,
Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine

The Bibliographic Component of the Scientific Work of M. Slobodianyuk

The article describes activities of the Ukrainian bibliographer, specialist in library, information and documentation studies M. S. Slobodianyuk as a science editor, compiler of reference bibliographic manuals, member of special journals' editorial boards, and founder of bio-bibliographic series.

Keywords: Mykhailo Slobodianyuk, Ukrainian bibliographers, bibliography, documentary study, professional press.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2017 р.

УДК 002:021.1:01(092)

Алла Рубан,

наук. співробітник

Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

**«ВИДАТНІ БІБЛІОТЕКОЗНАВЦІ, БІБЛІОГРАФОЗНАВЦІ,
КНИГОЗНАВЦІ ТА ДОКУМЕНТОЗНАВЦІ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»:
МИХАЙЛО СЕМЕНОВИЧ СЛОБОДЯНИК**

У статті, підготовленій до річниці пам'яті видатного українського вченого-бібліотекознавця, документознавця й бібліографознавця, доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента Міжнародної академії інформатизації Михайла Семеновича Слободяника (1949–2015), розкрито діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, спрямовану на популяризацію досягнень бібліотекознавців, видатних діячів бібліотечної справи, бібліографів і бібліографознавців, книгознавців та документознавців України та світу.

Ключові слова: біографістика, біографіка, бібліотекознавча біографістика, бібліотечна біографіка, історико-біографічні дослідження, історія бібліотечної справи і бібліографії, бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці, документознавці, віртуальний інформаційно-бібліографічний ресурс, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.

Важливим атрибутом культури й суспільної свідомості спрадавна було збереження пам'яті про видатних діячів минулого. Громадський інтерес до біографічних досліджень і публікацій, які сприяють відродженню духовності та культури народу, утвердженню патріотичної свідомості, зміцненню взаєморозуміння між представниками різних етнічних груп населення, зростає з року в рік. Бурхливе зростання такого інтересу наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. значною мірою відбулося завдяки новітнім інформаційним технологіям, появі й поширенню поряд з друкованою біографікою систем електронної біографічної інформації [7, с. 15–16]. Завданнями бібліотечної біографіки як частини вітчизняної гуманітарної культури, на думку Т. І. Ківшар, можна вважати виявлення й аналіз різних видів історико-біографічних джерел та біографічної інформації, вивчення особливостей біографічного письма, отримання біографічних знань, відтворення біографій діячів бібліотечної справи, бібліотекознавців, бібліографів й бібліографознавців, а також осіб, пов'язаних з бібліотечною діяльністю [4, с. 100].